

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hacı Bektaş Veli

HAZIRLAYANLAR / Prof.Dr. Ahmet TAŞĞIN ve Prof.Dr. Erdal AKSOY

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

© KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
3711

ANMA VE ARMAĞAN KİTAPLARI DİZİSİ
60

ISBN: 978-975-17-5048-8

Genel ađ: www.ktb.gov.tr
e-posta: yaphaz@ktb.gov.tr

Hazırlayan
Ahmet Taşğın- Erdal Aksoy

Yapım
Ajans Düş Pınarı
Birlik Mah. 465. Cad. No: 1/5 Çankaya/Ankara
bilgi@duspinari.com
www.duspinari.com
Grafik Tasarım: Pınar Coşgun

Baskı
Özel Ofset
Matbaacılar Sitesi, 1514. Sok. No: 6
Yenimahalle / Ankara
ozel@ozelofset.com.tr
Sertifika No: 40365

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2021

Baskı Adedi: 2.000

Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş Veli/Hazırlayanlar Ahmet Taşğın, Erdal Aksoy.-Ankara: Kültür ve
Turizm Bakanlığı, 2021.

428 s: res.; 28 cm.- (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları; 3711, Kütüphaneler ve
Yayımlar Genel Müdürlüğü Anma ve Armağan kitapları dizisi; 60)

ISBN: 978-975-17-5048-8

1. Türk edebiyatçılar. I. Taşğın, Ahmet. II. Aksoy, Erdal. III. e.a. IV. seriler.
928.94335

BAĞDAD'DA GÜRGÜR BABA TEKKESİ

Ahmet Taşğın* - Hakkı Taşğın*

Türkistan – Horasan marifet erbabının hac ve irfan yolculuklarının ana uğrak yerleri arasında Irak yer almaktadır. Irak'ta on iki imamlardan birçoğunun kabri bulunmakta ve on iki imamın türbelerinin ziyareti esas kabul edilmektedir. Hazreti Ali, Hazreti Hüseyin, Musa Kazım, Hasanü'l-Askeri'nin türbeleri Necef, Kerbela, Bağdat ve Samarra'da bulunmaktadır.

Bağdat ve çevresinde on iki imam ve çocuklarının türbe ve mezarlarının bulunması hem ziyareti hem ziyaretçilerinin sayısını artırmıştır. Bu münasebetle Hacı Bektaş *Velâyet-nâmesi* Hazreti Hünkâr, Hacı Bektaş Veli'nin de bu güzergâhı takip edip Bağdat civarını ziyaret ettiğini ayrıntılarıyla aktarmaktadır. Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Necef, Kerbela ve Kazımiye'de kalıp erbain çıkarmıştır¹. Bu cümleden hareketle en azından Bağdat ve çevresindeki Bektaşî Tekkeleri ve faaliyetleri, Hacı Bektaş Veli ile başlatılacak olsa dahi Bağdat ve çevresinde Hacı Bektaş Veli ardıllarının birer tekke kurduğu ve hizmet ettiği söylenebilir. Erken dönemde kurulduğu düşünülen tekkeler arasında Necef, Kerbela, Kazımiye, Bağdat şehir merkezi ve Ehlibeyt mezarları çevresinde bulunan tekkelerin varlığı ve isimleri bu düşüncüyü güçlendirmektedir. Bu tekkelerin varlığı ve isimleri daha en azından Hacı Bektaş Veli dönemi veya sonrasına ait olduğu söylenebilir. Seyyit Battal Gazi, Gürgür Baba, Hızır Tekkesi, Şahin Baba ve Virani Baba ismiyle anılan tekkelerin hem isim ve hem de buldukları mekânlar dikkate alınacak olursa daha eski tarihli oldukları anlaşılabilir. Bu konunun ispatı için yeni çalışmaların yapılması ve bulgularla konunun bütün açıklığıyla

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

¹ Ahmet Taşğın, "Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi: Seyahati ve Rum Erenleriyle Karşılaşması", *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (Neşehür, 17-18 Ağustos 2009)*, Yayına Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, ss. 1-9.

ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Daha sonraki yıllarda da aynı güzergâhı takip edenlerin varlığı bu araştırmayı daha da önemli kılmaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin yolculuğunun devamı olarak nitelenebilecek ikinci örnek ise Kaygusuz Sultan'ın Antalya Elmalı'dan Kahire'ye uzanan yolculuğunda yine Irak'ta bulunan ziyaret yerleri bulunmaktaydı².

XVI. yüzyıldan sonra Irak'taki Bektaşî Tekkeleri, Bağdat Vilayeti adıyla Osmanlı Devleti sınırları içerisine dâhil oldu. Bu tarihten itibaren Osmanlı Padişahları, Ehlibeytin ileri gelenlerinin mezarlarından vakıf gelirleri sağladı. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan başta olmak üzere Osmanlı Devleti'nin son padişahına kadar büyük bir ilgi, destek ve muhabbetle Ehlibeyt mekânları korunmuş, gözetilmiş ve destekleri artırılmıştır.

Irak ve çevresinde başta Hazreti Ali, Hazreti Hüseyin ve Musa Kazım olmak üzere Ehlibeytten birçok büyük zatın türbeleri ziyaret yeridir. Hac yolculuğunda Türkistan – Horasan dervişleri, Atebât yani Ehlibeytün büyüklerinin türbelerini ziyaret, ayrıcalıklı bir öneme sahiptir³. Atebât, atebenin çoğulu ve eşik anlamına gelmekte yaygın olarak “atebât-ı mukaddese” ve “atebât-ı âliye” olarak isimlendirilmektedir. Nəcəf, Kerbela, Kazımiye ve Samarra atebât mekânı olarak kabul edilmektedir. Nəcəf'te Hazreti Ali, Kerbela'da Hazreti Hüseyin ve yakınları, Kazımiye'de Musa Kazım ve Samarra'da Ali Hadi ve Aliyü'l-Askeri ile onun türbesinin bulunduğu bina on ikinci imam Mehdi'nin kaybolduğu “serdâd” olarak isimlendirilmektedir⁴.

Bağdat ve çevresindeki Bektaşî Tekkeleri hakkında yapılan çalışmalar, giderek artmaktadır. Bunlar arasında Iraklı olan araştırmacı ve yazarlar Abbas Azzavî⁵, Hamid el-Sarrafi⁶, Mustafa eş-Şeybi⁷, Matti Moosa⁸ yer almaktadır. Bu çalışmaların ardından Ayfer Karakaya-Stump, Irak Bektaşî Tekkeleri ismiyle bir makale yayınladı⁹. Son olarak Abdurrezzak Kavak¹⁰ ile Ahmet Taşğın ve diğerlerinin çalışmaları belirtilmelidir¹¹.

Bağdat Bektaşî Tekkeleri hakkında kısa bilgi veren ve iki tekkeden bahseden Evliya Çelebi, Gürgür Baba Tekkesi'nin adını vermemektedir¹². Bektaşî Tekkelerinin yeniden toparlanmasına yönelik postnişin Çelebilerin talepleri doğrultusunda dede, baba, hacı, derviş, abdal gibi adlarla anılan tekke ve zaviyelerin tamamının Hacı Bektaş Veli ve Tekkesi'ne

² Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

³ Esra Doğan, “Hacı Bektaş Veli'nin Velayetnamesine Göre Horasan'dan Rum'a İzlediği Yol”, *Alevilik Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2011, Sayı 4, Köln, ss. 58-82.

⁴ Avni İlhan, “Atebât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, 1991, ss. 49-50.

⁵ Abbas Azzavî, *Mevsuatü Tarihü'l-İrak Beyne İhtilaleyn*, Cild 1- 8, Bağdat: ed-Daru'l-Arabiyyeti'l-Mevsuati, 2004.

⁶ Ahmed Hamid Sarraf, *Eş-Şebek min Fıraki'l-Gulati fi'l-İrak*, Bağdat: Matbaatü'l-Maarif, 1954.

⁷ Şeybi, Kamil Mustafa Şeybi, *Et-Tarikatü'l-Safeviye ve Revasibiha fi'l-İraki'l-Muasır*, Bağdat: Mektebetü'n-Nuhza, 1967.

⁸ Matti Mousa, *Extremist Shiites The Ghulat Sect*, New York: Syracuse University Pres, 1987.

⁹ Ayfer Karakaya-Stump, “Irak'taki Bektaşî Tekkeleri”, *Belleken*, Cilt 71, Sayı 261, Yıl 2007, ss. 689-720.

¹⁰ Abdulcebbar Kavak, “Kaçar Hanedanı Döneminde (1795-1925) İran'da İrşad Faaliyeti Yürüten Nakşebendi-Hâlidî Şeyhleri”, 2015, Sayı 12, ss. 77-102; Abdulcebbar Kavak, “Türkmenler ve Kürtler Arasında Bektaşî Geleneği ve Başlıca Temsilcileri: Irak Örneği”, *Süriye Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2019, Sayı 2, ss. 261-277.

¹¹ Ahmet Taşğın, *Irak'ta Mezhep Çalışmaları Arasında Aleviler ve Bektaşîler*, İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2012.

¹² Evliya Çelebi, Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî (2001), *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, Cilt IV, Hazırlayanlar Dağıt-Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 256, 359.

bağlı bulunduğu dair arızanın gereği olarak bu isimle var olan tekkelerin atamalarında da yine Çelebi'nin bir bakıma onayı bulunmaktadır. Bu arızaların yer aldığı *Vesâik-i Bektaşîyân* isimli eserin Bağdad Bektaşî Tekkeleri listesinde de Gürgür Baba Tekkesi'nin ismine rastlanmamaktadır¹³.

II. Mahmut tarafından kapatılan Bektaşî Tekkeleri arasında Gürgür Baba Tekkesi de bulunmaktadır. Gürgür Baba Tekkesi kapatılmasına rağmen yine de faaliyetlerine devam etmiştir¹⁴.

Müftizade Hazım Ağâh Efendi'nin gözlem ve görüşmelerine dayalı Irak Bektaşî tekkeleri hakkında elde ettiği bilgileri içeren ve yayınlanan mektubu da bu konuda önemli bilgiler vermektedir¹⁵. Mektup, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Irak'ta bulunan Bektaşî Tekkelerinin durumunu konu edinmektedir. Bir bakıma mektup, hem Bektaşî Tekkelerinin toparlanma dönemini hem de siyasi gelişmelerle tekkelerin yeniden etkisini kaybettiği dönemi aktarmaktadır. Müftizade Hazım Ağâh Efendi'nin bilgi verdiği mektup, *Bektaşî Sırrı* adıyla seri hâlde yayınlanan eserin ikinci cildinde yer almaktadır. Hazım Ağâh Efendi, mektubunu kitap yazarına göndermiş ve kitap yazarı Ahmed Rıfka da *Bektaşî Sırrı*'nin ikinci cildinde bu mektubu yayınlamış. Ahmed Rıfka, mektubu yayınlarken şu başlığa yer vermiş: "Bir zatı muhterem tarafından gönderilmiştir"¹⁶.

Müftizade Hazım Ağâh Efendi, mektubunda Irak'ta bulunan Bektaşî Tekkeleri, gelirleri, baba ve dervişlerinden bahsetmektedir. Bu dönemde görev yapan Bağdat valileri ve valilerin Bektaşî Tekkelerine yönelik uygulamalarına da mektupta yer verilmektedir. Ayrıca Irak'taki Bektaşî Tekkelerinin fiziksel durumu yani harap olup olmadığı hakkında kısa bilgi bulunmaktadır¹⁷.

Bedri Noyan Dede baba, Gürgür Baba adıyla Bağdad'da bir tekke bulunduğunu, bu tekkenin de tanındığını, Laz Hüseyin Baba'nın da postnişin olduğunu bildirmektedir¹⁸. Gürgür Baba Dergâhı'nın durumunun iyi olduğunu ve Kadiri Dergâhı olarak faaliyetini sürdürdüğünü de kaydetmektedir¹⁹.

¹³ *Vesâik-i Bektaşîyân*, Hazırlayanlar Ayşe Değerli – Eşref Temel – Bekir Şahin, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2015, ss. 160-163.

¹⁴ Fahri Maden, *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması 1826 ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Danışman Doç. Dr. Tufan Gündüz), Ankara, 2010, s. 47-48.

¹⁵ Ahmed Rıfka, *Bektaşî Sırrı*, Cilt 2, Dersaadet: Karabet Matbaası, 1328/1910, s. 150-160. Ek 1'e bakınız.

¹⁶ Ahmed Rıfka, *Bektaşî Sırrı*, Cilt 2, Dersaadet: Karabet Matbaası, 1328/1910, s. 150.

¹⁷ Ahmet Taşğın, "Kara Müftizade Hazım Ağâh Efendi'nin Irak Bektaşî Tekkelerini Anlatan Mektubu Irak'ta Bir Bektaşî Babası Hacı Hüseyin Mazlum Baba", *Doğan Kaya Armağanı* Cilt 2, Sivas, Vilayet Matbaası, 2021, ss.1311-1327; Ahmet Taşğın – Nurhan Aydın – Abdülkadir Yeler (2020). "Hazım Ağâh Efendi ve Osmanlı Devleti Hâkimiyeti Son Dönemi Irak'ında Bektaşî Tekkelerini Anlattığı Mektubu", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 96, ss. 263-291; Taşğın, Ahmet – Sultanmurat Abzhalov – Bakhytzhan Saparov (2020), "Muhıbb-i Ehlibeytten Kozan Sancağı Mülhakatından Kars-ı Zülkadiriye [Kadirli] Müftizade Hazım Ağâh Efendi", *Sbard*, Sayı 34, ss. 15-34; Taşğın, Ahmet - Sultanmurat Abzhalov (2020). "İki Yasak Arasında Kaybolan Irak Bektaşî Tekkeleri: Bağdat, Kazimiye, Kerbela ve Necce", *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Ve Takipçileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Editör Ahmet Yılmaz Soyzer, İstanbul, Türk Ocağı İstanbul Şubesi, ss. 369-377.

¹⁸ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik*, Cilt 5, İstanbul: Arçç Yayınları, 2002, s. 54.

¹⁹ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik*, Cilt 5, İstanbul: Arçç Yayınları, 2002, s. 295-296.

Irak veya Bağdad Bektaşî Tekkesi denince literatürde daha fazla yer alması nedeniyle ilk göze çarpan ve dile gelen Gürgür Baba ve Tekkesi'dir. Gürgür Baba ve Tekkesi, Osmanlı ve Irak ile başlayan yeni siyasal anlayış ve dönüşümün de parçası olmuştur. Gürgür Baba'nın isminin izahı etrafında yürütülen tartışmalar, bu hususta ipucu olmaktadır. Yeni şekillenen Irak sınırları içerisinde Bektaşilik konusu neredeyse yok mesabesine gelmiş ve konunun anlaşılması da imkânsız olmuştur. Bundan dolayı da Gürgür Baba'nın Bektaşiliğinden daha ziyade ismin anlamı, anlamın arandığı kurgu ve kaynağı da Bektaşî Tekkesinden uzakta bir yerde konumlandırılmaktadır²⁰.

Kerkük petrolerinin bulunduğu bölgenin adı Gürgür Baba mıntıkasıdır. Kerkük petrolerinin bulunduğu bu alandan zift alınırdı. Hatta bu topraklar Gürgür Baba kerametiyle gerçekleştiği için de ziyaret yeri kabul edilir, insanlar ziyarete gelir ve toprağından alır, toprağı karıştırıp sıcak toprak çıkarsa bunu hayra yorarlar. Gürgür kelimesinin de Türkçe olduğu gürlenmekten geldiği, bulut ve ateş sesi anlamına geldiği kaydedilmiştir²¹.

Azzavi, Gürgür Baba Tekkesi ve dervişlerinin başına gelenlerin adeta canlı şahidi gibi olaylar ve kahramanları hakkında neredeyse hikâyenin tamamına dair bilgi vermektedir. Diğer tekkeler hakkında olduğu gibi Gürgür Baba hakkında Abbas Azzavi eserlerinin birçoğunda farklı cilt ve sayfalarda yer vermiştir. Özellikle Irak Bektaşî Tekkeleri hakkında verdiği içerisinde Gürgür Baba'yı saymaktadır²². Azzavi ve genel olarak Iraklı araştırmacıların Bektaşilik hakkındaki bilgileri yetersiz veya karışıktır. Mesela Hurufiliği anlattığı kısımda Bektaşilik veya Virani Baba'dan söze ederken ayırım yapamamaktadır²³.

Hüseyin Mazlum Baba ve Gürgür Baba Tekkesi

Gürgür Baba Tekkesi, kaynaklarda birçok konu münasebetiyle ismine yer verilmektedir. Tekke, tevliyeti değiştirilerek kadı ve naipilere devredildiği gibi mescit ve medrese olarak da dönem dönem değiştirilmiştir. Tekke, Bektaşî dervişlerden alınarak medrese haline almış veya mescit haline getirilmiştir. Nihayetinde Bağdad'a gelen valiler ve müşirlerin etki ve yetki alanıyla halem yaptıkları Bektaşî Tekkelerinden bir tanesi de Gürgür Baba Tekkesi, Hüseyin Mazlum Baba'nın çaba ve gayretiyle yeniden faaliyetlerini yürütmeye başlayarak gelirlerini de artırmıştır. Hüseyin Mazlum Baba'nın vefatıyla birlikte tekkede kalan bütün dervişler sokağa atılmış ve kütüphanesine el konulmuştur. Ardından Süleymaniye'nin Ka-

²⁰ "Rauf, Suhreverdî'nin verdiği bilgiye göre "El-Ebu el-Nurani" yani Nurlu Baba'nın Kürt olduğunu ve kendisine verilen bu ismin de lakap olduğunu bu lakabın da Kerkük'teki gaz ve petrol kuyularından yola çıkarak verildiğini ileri sürmektedir. H. 900 / 1496 M. yılında yaşadığı, ders verdiği Meydan'da bir ribatta olduğu, insanları irşat ettiği, Kürtlerinden Salihlerinden olduğu, buranın onun ribatı olduğu, Bektaşî ribatı olarak kabul edildiği, H. 1011 / M. 1602 yılında vefat ettiği, buraya defnedildiği, Bağdad halkının onun kabrini ziyaret ettiğini ve onun hakkında hüsnü zan sahibi olduklarını yazmaktadır." İmad Abdusselam Rauf, *Dirasetü Vesâikyye Fi Tarihi El-Kürdi El-Hadi ve Hazaratihim*, Erbil: Daru ez-Zeman, 2012, s. 398-406.

²¹ Ata Terzibaşı, "Kerkük Petrol Tarihi", *Kardeşlik*, Seni 1, Sayı 3, Yıl 1961, s. 31.

²² Abbas Azzavi, *Mevsuatü Tarihi'l-Irak Beyne İhtilaleyn*, Cild 4, Bağdad: ed-Daru'l-Arabiyyeti'l-Mevsuati, 2004, s. 188-192.

²³ Abbas Azzavi, *Mevsuatü Tarihi'l-Irak Beyne İhtilaleyn*, Cild 2, Bağdad: ed-Daru'l-Arabiyyeti'l-Mevsuati, 2004, s. 267-274.

radağ nahiyesi doğumlu meşhur şeyh ve âlim Abdurrahman Karadaği tekkeye ailesiyle yerleşmiştir²⁴.

Hacı Hüseyin Mazlum Baba, Necef, Kerbela, Kazımiye'ye ziyaret için Dede-baba Hacı Ali Turabi'den icazet istemiş. Dede-baba da kendisine diğerleri gibi gidip geri dönmemesini orada ihtiyaç olduğunu ve hizmetini orada sürdürmesi çerçevesinde kendisine nasihat ve tavsiyede bulunmuş.

Ali Turabi Dede-baba, 1266-1285 (1849-1868) yılları arasında on dokuz yıl dede-baba vazifesi yürütmüş. Hacı Ali Turabi Dede-baba, Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı'nda Halil Revnakii Baba'dan mücerret erkâm almış. Halil Revnakii Baba'nın vefatı üzerine Şahkulu Dergâhı'na Baba seçilip hizmete devam etmiş. Nakşi tarikatından da icazet almış ve bu icazet bir bakıma yasaklı dönemde Nakşi şeyhi gibi de posta oturmuş²⁵. Çorumlu Hüsnü Dede-babanın vefatının ardından Dede-baba seçilmiş. Hacı Ali Turabi, yaygın, tanınan ve okunan bir Divan'ın da sahibidir. 1285 (1868) yılında vefat etmiş ve Pirevinde, Kırklar Meydanı dış girişi kapısı merdiveni sol tarafına defnedilmiş²⁶.

Hacı Ali Turabi Dede-baba'dan aldığı icazet ve nasihat üzerine Bağdat'a ulaşan Hacı Hüseyin Mazlum Baba, önce Necef Tekkesi'ne gitmiş ve burada hizmet vermeye başlamış. Necef Tekkesi'nde Sükûti Baba hizmet yürütmekteymiş ve Hacı Hüseyin Mazlum Baba, yedi yıl burada kahvecilik hizmeti yürütmüş.

Sükûti Baba, Sultan Abdülmecit zamanında buraya gelmiş ve Necef'i ziyarete gelen ziyaretçiler başta olmak üzere Necef Tekkesi'nin idare ve tarikatın faaliyetlerini yürütmüştür. Burada da vefat etmiş ve vefatının ardından da Sultan Abdülaziz zamanında Bağdat valisi olarak atanan Namık Paşa, Necef Tekkesi'ne el koymuş. Tekkede kalan dervişleri dışarıya atmış ve yerine Bağdatlı aslı Hintli olan bir mollayı buraya tayin ederek tekkeyi bir bakıma medrese haline dönüştürmüştür. Böylece Necef Tekkesi bir süre sonra Bektaşî tekkesi olmaktan çıkmıştır²⁷.

Mehmet Namık Paşa, ikinci defa Bağdat valiliğine atanmış ve 24 Rebiyülevvel 1278 (29 Eylül 1861) valilik görevine başlamış. Bağdat ve çevresinde aşiretler arasında meydana gelen güvensizlik ve çatışma ortamı nedeniyle Bağdat vilayeti valiliği görevine Musul ve Basra'da ilave edilerek mülki ve askeri çok geniş yetkilerle donatılmıştır²⁸. Namık Paşa'nın valiliği esnasında Sükûti Baba dergâhta hizmete devam etmekteymiş. 15 Safer 1276 / 1 Eylül 1275 (13 Eylül 1859) tarihiyle başlayan Bağdat Vilayeti vakıf gelirlerine ilişkin def-

²⁴ Ahmet Taşgın, "Kara Müftüzade Hazım Ağâh Efendi'nin Irak Bektaşî Tekkelerini Anlatan Mektubu Irak'ta Bir Bektaşî Babası Hacı Hüseyin Mazlum Baba", *Doğan Kaya Armağanı* Cilt 2, Sivas, Vilayet Matbaası, 2021, ss. 1311-1327.

²⁵ Cengiz Gündoğdu, (2012), "Hacı Bektaş Veli Dergâhı Postnişini Hacı Ali Turabi Dede-baba ve İcazetnamesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 64, ss. 147-168.

²⁶ Bedri Noyan, (1998), *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik*, Cilt 1, Ankara, Ardıç Yayınları, s. 327-329.

²⁷ *Meşihat Defteri 1762 Nolu Defter*, Sene 1296 Receb Selc [20 Temmuz 1879]

²⁸ Enver Ziya Karal, 1942, "Mehmed Namık Paşa'nın Hal Tercümesi", *Tarih Vesikaları Dergisi*, Sayı 9, ss. 220-227; Şhabeddin Akah, (1953), "Mehmet Namık Paşa", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 7, ss. 127-145; Saydam, Abdullah (2006), "Nâmık Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 32, ss. 379-380; Ceylan, Ebubekir (2009), "Namık Paşa'nın Bağdat Valilikleri", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 186, ss. 60-68.

terde Sükûti Baba'nın Necef Dergâhı'nda görevli olduğu kaydedilmektedir. "Necef-i Eşref-te vaki Aleviye Dergâh-ı Şerifi fukarasına ve ayende ve revendeye itam-ı taam etmek üzere Şeyhi bulunan manzume-i kiramdan Sükûti Baba Efendi'nin maaşı"²⁹.

Mehmet Namık Paşa, 1850-1851 ve ikinci defa 1861-1867 yılları arasında çok uzun bir süre Bağdat'ta imara yönelik iş yaptı. Mehmet Namık Paşa'dan sonra Takiyüddün Paşa, 1867-1868 yılları arasında vali oldu. Takiyüddün Paşa'dan sonra da Mithat Paşa Bağdat valilik vazifesi yürütmüştür. Takiyüddün Paşa, 1880-1886 yılları arasında ikinci defa Bağdat valiliğine atanmıştır³⁰.

Takiyüddin Paşa, Gürgür Baba Tekkesi'ne Süleymaniye'ye Karadağ nahiyesinden olan Abdurrahman Karadaği isimli kişiyi yerleştirmiş. Abdurrahman Karadaği, ailesiyle buraya yerleşmiş ve tekke, medreseye dönüştürülmüş. Abdurrahman Karadaği, ilimle meşgul olan ve tanınan bir ailenin mensubu olduğu için ilk eğitimini de ailesinin yanında tamamladı. Ardından çok genç bir yaşta Bağdat'a geldi ve burada eğitimini yine büyük âlimlerden alarak Süleymaniye Medresesinde tamamladı³¹.

Süleymaniye Medresesi, Bağdat valilerinden Büyük Süleyman Paşa tarafından 1204 H / 1789 M yılında yaptırılmış ve çok fazla vakıf geliri bağlanmıştı. Bu medresede Bağdat'ın önemli ve çok büyük âlimleri ders vermiş ve vefat ettiklerinde de bir kısmı medreseye defnedilmişti. Zehavi ailesi de bunlar arasında yer almaktadır. Özellikle uzun süre ve birbirini takip eden Zehavi ailesinden Bağdat Müftüsü Mahmud Feyzi ez-Zehavi burada ders verip burada defnedilen büyük âlimlerdendir³².

*"Meclisü Ali ez-Zehavi: Bağdad'da bilinen ve iyi tanınan ailelerden Al-i Zehavilerin soyu Irak'ta oldukça iyi tanınmakta ve Irak dışında da Beni Halid olarak bilinmekte olan Baban ailesine bağlanmaktadır. Zehavi ailesinden en iyi tanınanlardan birisi Allame Şeyh Muhammed Feyzi bin Molla Ahmed bin Hasan Bek İbni Rüstem bin Hüsrev Bey İbni'l-Emir Hasan Paşa, Baban ailesinin reisidir. Hasan Bek bin Rüstem yeğenleri tarafından öldürüldükten sonra aile, Kırmanşah'a bağlı Zehavi isimli köye taşındılar ve Zehavi nispetini de bu köyden dolayı aldılar. Bağdad uleması meşhurlarından Şeyh Muhammed Feyzi ez-Zehavi de bu nispetle bilinmekte ve aklı, nakli, hükmet vb. bütün ilimlerde kendisine müracaat edilen büyük bir otoritedir. Vefat edinceye kadar medresesinde sürekli ilim öğretmeye devam etti. Birçok ilim dalında otorite olup ders verdiği gibi birçok öğrenci de yetiştirdi. Hem medresesinde hem de Yeni Hasan Paşa Mahallesiindeki evine birçok kesimden kişiler gelip onun ilmi meclislerine dâhil olurdu. Bu meclislere, ilim, devlet, fikir adamları, edipler, şairler, ayan, vezirler katılır ve bir konu hakkında çözüm arar, fetva alır, ilmi meseleler ve edebî müşküller hakkında ilim meclisleri teşkil edilirdi. 3 Cemaziyelula 1308 / 1890 M yılında vefat etti ve ders verdiği Süleymaniye Medresesi'ne defnedildi."*³³.

²⁹ EV. d Defter No: 16900_000005.

³⁰ Nilüfer Bayatlı, "Osmanlı Döneminde Bağdat Valileri (1534-1917)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Yıl 2005, Sayı 158, ss. 199-200.

³¹ Suhreverdi, Muhammed Salih (1933/1351), *Lubbü'l-Elbab, el-Cüzü'l-Eveel*, Bağdad, Matbaatü'l-Maarif, s. 116-118.

³² Kilani, es-Seyyid Miad Şerefüddin (2015), *Medarisü Bağdadi'l-Kadime 941-1336 H / 1534-1917 M*, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, s. 49.

³³ İbrahim Abdulgani Derruci, *Bağdadiyyune Ahbaruhum ve Mecalisihum*, Bağdat, Matbaatü'r-Rabita, 1958, s. 138-139.

Üstad Muhammed Feyzi, Bağdat Müftüsü ve Bağdat Kadısı Vekiliydi. Kadılığa vekâlet ettiği günlerde Gürgür Baba Tekkesi'nin tevliyetini Bektaşî Tarikatı'ndan Dede Hüseyin İbni Ahmed İbni Mustafa'ya 19 Zilhicce 1297 H tarihinde verdi. Daha sonra Bağdad Şer'i Kadısı Seyyid Mir Muhammed Esad İbni Seyyid Muhammed Şerif Paşa İbni Hac Süleyman Ağa, Hüseyin Dede'yi tevliyetten aldı ve Abdurrahman Karadaği'yi müteveli ve müderris olarak 28 Safer 1300 H senesinde tayin etti. Daha önceden olduğu gibi tekke, tekrar mescit hâline dönüştürüldü³⁴.

Hacı Hüseyin Mazlum Baba, Necef'ten yeni görev yeri olarak Bağdat'a gelmiş ve burada II. Mahmut Dönemi'nde kapatılan, yıkılan ve mallarına el konulan tekkelerden Gürgür Baba Tekkesi'ne yerleşmiş. Bu dönemde kapatılıp yıkılan bir diğer Bektaşî Tekkesi de Şahin Baba Tekkesi'ydü. Hacı Hüseyin Baba, Gürgür Baba Tekkesi'nin bulunduğu Meydan Mahallesi Mobilyacılar Çarşısı mevkiinden vakıflarını artırmış. Gürgür Baba Tekkesi'ni yeniden tamir ettirmiş ve dervişlerin hizmet ettiği bir mekân hâline getirmiş. Böylece Bağdat merkezinde en eski tekkelerden birisi olan Gürgür Baba Tekkesi, yeniden etkili ve kalıcı hizmetine başlamış.

Hacı Hüseyin Mazlum Baba, 1312 yılında vefat edince Kazımiye Tekkesi'ne defnedilmiş ve kabrin ona ait olduğunu gösteren bir de mezar taşı konulmuş. Hacı Hüseyin Mazlum Baba'nın vefatının ardından Bektaşî Tekkelerinin Bağdat'taki durumu yeniden kötüye gitmiş ve tekkeler birer birer baba ve dervişlerinden elinden çıkmış.

Bağdat valilerinden Takiyüddin Paşa, Hüseyin Mazlum Baba ile epey meşgul olmuş ve tekkeye el koymaya çalışmış. Altıncı Ordu Müşiri olan Receb Paşa sayesinde hem Hüseyin Mazlum Baba'ya hem de hem Bektaşî Tekkelerine dokunulmamış. Fakat Hüseyin Mazlum Baba'nın vefatının ardından Takiyüddin Paşa'nın ilk işi Gürgür Baba tekkesine el koymak olmuş. Dervişleri asker ve polis zoruyla tekkeden attırmış ve mülküne de el koyarak tekkelere yerleştiği tarikat mensuplarına pay ettirmiş.

Mehmet Namık Paşa, 1850-1851 yılları arasında ilk olarak atandığında kara ulaşımını canlandırmış ve telgraf şebekesini kurmak için çalışmıştı. Mehmet Namık Paşa, 1861-1867 yılları arasında çok uzun bir süre ikinci olarak Bağdat Valiliğine atandığında Bağdat'a bağlı şehirlerin ulaşımını sağlamak amacıyla yolları yapmaya çabalamıştı. Başlattığı ve yarım kalan işleri Mithat Paşa tamamladı. Kendisinden sonra Takiyüddün Paşa, 1867-1868 yılları arasında vali oldu. Takiyüddün Paşa'dan sonra Mithat Paşa vali olmuştur. Takiyüddün Paşa, 1880-1886 yılları arasında ikinci defa Bağdat valiliğine atanmıştır³⁵.

Mehmet Namık Paşa, Necef'te Sükûti Baba'nın vefatıyla tekkeyi Bağdadlı Hint asıllı birisine vermiştir. İkinci olarak Takiyüddin Paşa da Bağdat merkezinde bulunan Gürgür Baba Tekkesi'ni Abdurrahman Karadaği isimli Nakşibendi şeyhi ve âlimine vermiştir. Abdurrahman Karadaği, Süleymaniye Medresesindeki eğitimini tamamlayınca Gürgür Baba Tekkesi'ni medrese hâline getirip burada müderrisliğe başlamış ve medrese eğitimi vermiş-

³⁴ Azzavi, Abbas (2004/8), *Mevsuati Tarihi'l-Irak Beyne İhtilaleyn*, Cild 1- 8, Bağdad: ed-Daru'l-Arabiyyeti'l-Mevsuati, s. 64.

³⁵ Bayatlı, Nilüfer (2005), "Osmanlı Döneminde Bağdat Valileri (1534-1917)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 158, ss. 199-200.

tir. Tekkeye ailesiyle birlikte yerleşmiş ve tekkenin vakıfları yani gelirlerinin idaresi de yine kendisine verilmiş³⁶.

Şeyh Abdurrahman bin Molla Muhammed Karadaği, “İbni Hayyat” adıyla meşhurdur, Karadağ’da 1253 H doğdu, ilmi babasından ve başkalarından aldı ve kendi köyünde ilimle meşgul olmaya devam etti. Sonra Bağdad’a gitti, Bağdad’da Bağdad ulemasından ilim öğrendi, Kerkük’e gidip burada eğitim gören medrese öğrencilerine ders verdi. Bağdad Valisi Hacı Hasan Refik Paşa’nın talebi üzerine Bağdad’a 1303 H / 1885 M yılında döndü. Baba Gürgür Mescidi’nde medrese olarak düzenlendi ve mescitten medreseye dönüştürüldü, öğrencilere şeri ilimleri öğretti, bu ders verdiği dönemde lügat, akaid mantık, hikmet, belagat alanlarında eser telif etti ve 1335 H / Haziran 1917’de vefat etti³⁷.

Abdurrahman Karadaği’nin İki oğlu da kendisi gibi medrese âlimi olmuş. İki oğlu Şeyh Muhammed ve Şeyh Ali ve kardeşi oğlu Şeyh Mahmud Karadaği, Hanekin Camii Kebiri’nde müderrislik yapmış. Teşrinievvel 1924 M yılında vefat etmiş. Onun çocuklarından el-Mehami eş-Şeyh Mustafa, diğer oğlu Şeyh Salih, bir önceki Kerkük Mutasarrıfı idi ve babası bir önceki Bağdad ikinci kadısı Şeyh Hasan Kerkük birinci kadısının oğludur³⁸.

Mescit, medrese ve tekke olarak kaynaklarda yer alan Gürgür Baba, aynı zamanda Kerkük petrol kuyularının bulunduğu bölgenin isimlendirilmesiyle kurulan ilişkisi şöyle özetlenebilir:

“Mescidü Baba Gürgür: Meydan’ın Suku Herce’ye ana caddeden gidilir ve caddenin sonuna gidilince tekkeye ulaşılır. Bu mescit için vakıflar, Suku’l-Herce’in kendisinde, çarşının içinde mescidin arkasında bir kahve var, on sekiz dükkân var, sonra yirmi iki dükkân oldu. Vakıflar ve mescidin idaresi mütevellî tarafından yönetilmekte, mütevellî ise Şeyh Abdurrahman Efendi Karadaği’dir. Çünkü tevliyetin bağlanması Bağdad Kadısı tarafından yapılmakta ve naib kılınmakta, böylece vakıflarıyla birlikte bir irade oluşturulur, evkaf dairesi, adı geçen mütevellînin ölümü hâlinde yönetime el koyar, orada imam ve hizmetçi olur. Medrese lağvedildi, medrese eğitimi yerine Kuran kıraati öğretilmeye başlandı, böylece Kuran eğitimine geri döndürülmüş oldu”³⁹.

Sonuç olarak Gürgür Baba ve Tekkesi, kuruluşu hakkında kesin bir tarih verilemese de Bağdad ve çevresindeki ilk Bektaşî Tekkelerinden birisidir. Gürgür Baba Tekkesi hakkındaki bilgiler, II. Mahmut Dönemi’nde Bektaşî Tekkelerinin kapatılmasıyla kayıtlarda yer almaktadır. Tekkelerin kapatılmasının ardından bir süre metruk ve harabe hâline gelen tek-

³⁶ Müderrisi, Abdulkarim Muhammed (1983 M/ 1403 H), *Ulemauna Fi Hidmeti el-İlmi ve ed-Din*, Neşreden Muhammed Ali El-Karadaği, et-Tabatu el-Ula; s. 276-278; Zeki Bey, Mehmet Emin (1945). *Meşahiru’l-Kürdi ve Kürdistan*, Cild I-II, Bağdad: Matbaatu’t-Tefeyyüzü’l-Ehliyye, 11-12; Samarraı, Yunus eş-Şeyh İbrahim (1982), *Tarihu Ulemai Bağdad fi’l-Karni’l-Rabii Aşri’l-Hicri*, Bağdad: Matbaatu Vezareti’l-Evkaf ve’ş-Şuuni’l-Diniyye, s. 362.

³⁷ Ravi, Es-Seyyid Muhammed Said (2006), *Hayru’z-Zad Fi Tarihi Mesacid ve Cevamii Bağdad*, Tahkik Doktor İmad Abdusselam Rauf, Bağdad: Merkezi el Buhusi ve ed-Diraseti el-İslamiyye, s. 266.

³⁸ Azzavi, Abbas (2004/8), *Mevsuatü Tarihi’l-İrak Beyne İhtilaleyn*, Cild 1- 8, Bağdad: ed-Daru’l-Arabiyyeti’l-Mevsuati, 75; Derraci, Hamid Muhammed Hasan (2001), *Er-Rabtu ve’l-tekaya’l-Bağdadiyye fi’l-ahdü’l-Osmani (941-1336/1534-1917): Tahitiuha ve İmaretuha*, Bağdad: Darü’ş-Şuuni’s-Sekafiyeti’l-Amme, s. 94-95; Şiva Ruhani, Baba Merduh (1382), *Tarihi Meşahiri Kürd Urefa, Ulema, Üdeba, Şuara*, İkinci Cild, Tahran: İntişarati Seruş, 146-147.

³⁹ Es-Seyyid Muhammed Said Ravi, *Hayru’z-Zad Fi Tarihi Mesacid ve Cevamii Bağdad*, Tahkik Doktor İmad Abdusselam Rauf, Bağdad: Merkezi el Buhusi ve ed-Diraseti el-İslamiyye, 2006, s. 264-266.

Bağdad'da Gürgür Baba Tekkesi

ke, Necef Bektaşî Tekkesi şeyhi Hüseyin Mazlum Baba tarafından yeniden canlandırılmış ve gelirleri artırılmıştır.

Tekkelerin kapatılması sürecini sıkı takip eden Bağdad valileri, Gürgür Baba Tekkesi'nin kapatılması, mescit ve medrese hâline getirilmesini sağladılar. Bununla kalmayarak Necef de dâhil Gürgür Baba Tekkesi'ne Nakşî şeyhleri atadılar. Gürgür Baba Tekkesi'ne, Abdurrahman Karadağı isimli bir şeyh ve müderris ailesiyle yerleşti.

Osmanlı Devleti'nin ardından Bağdat Bektaşî Tekkeleri hakkında bilgi azaldı ve Gürgür Baba Tekkesi de Bektaşî Tekkesi olma hüviyetini kaybetti. Kuran-ı Kerim öğretilen medrese olmasından sonra terk edildi ve harabe hâline geldi. Bağdad Bektaşî Tekkeleriyle bağlantılı birçok kişi Tekkelerin kapanmasıyla birlikte izlerini kaybettirdiler. Böylece Tekkeler, tekkeye bağlı kişilerle birlikte kayboldu.

KAYNAKLAR

- Abbas Azzavi, *Mevsuatü Tarihi'l-Irak Beyne İhtilaleyn*, Cild 2, Bağdad: ed-Daru'l-Arabiyye-ti'l-Mevsuati, 2004, s. 267-274.
- Abbas Azzavi, *Mevsuatü Tarihi'l-Irak Beyne İhtilaleyn*, Cild 4, Bağdad: ed-Daru'l-Arabiyye-ti'l-Mevsuati, 2004, s. 188-192.
- Ahmed Rifki, *Bektaşî Sırrı*, Cilt 2, Dersaadet: Karabet Matbaası, 1328/1910.
- Azzavi, Abbas, *Mevsuatü Tarihi'l-Irak Beyne İhtilaleyn*, Cild 8, Bağdad: ed-Daru'l-Arabiyye-ti'l-Mevsuati, 2004.
- Bayatlı, Nilüfer, "Osmanlı Döneminde Bağdad Valileri (1534-1917)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Yıl 2005, Sayı 158, ss. 199-200.
- BOA. EV. d Defter No: 16900_000005.
- Ceylan, Ebubekir, "Namık Paşa'nın Bağdat Valilikleri", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Yıl 2009, Sayı 186, ss. 60-68.
- Derraci, Hamid Muhammed Hasan, *Er-Rabtu ve't-tekaya'l-Bağdadiyye fi'l-ahdi'l-Osmani (941-1336/1534-1917): Tahtituha ve İmaretuha*, Bağdad: Darü's-Şuuni's-Sekafiyeti'l-Amme, 2001.
- Derruci, İbrahim Abdulgani, *Bağdadiyyune Ahbaruhum ve Mecalisihum*, Bağdat, Matbaatü'r-Rabita, 1958.
- Doğan, Esra, "Hacı Bektaş Veli'nin Velâyetnâmesine Göre Horasan'dan Rum'a İzlediği Yol", *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2011, Sayı 4, Köln, ss. 58-82.
- Evliya Çelebi, Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, Cilt IV, Hazırlayanlar Dağh-Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Gündoğdu, Cengiz, "Hacı Bektaş Veli Dergâhı Postnişini Hacı Ali Tûrabi Dede-baba ve İcazetnamesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl 2012, Sayı 64, ss. 147-168.
- Güzel, Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- İlhan, Avni "Atebat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, 1991, ss. 49-50.
- Karakaya-Stump, Ayfer, "Irak'taki Bektaşî Tekkeleri", *Belleten*, Cilt 71, Sayı 261, Yıl 2007, ss. 689-720.
- Karal, Enver Ziya, "Mehmed Namık Paşa'nın Hal Tercümesi", *Tarih Vesikaları Dergisi*, Yıl 1942, Sayı 9, ss. 220-227.

- Kavak, Abdulcebbar, "Kaçar Hanedanı Döneminde (1795-1925) İran'da İrşad Faaliyeti Yürüten Nakşbendî-Hâlidî Şeyhleri", 2015, Sayı 12, ss. 77-102.
- Kavak, Abdulcebbar, "Türkmenler ve Kürtler Arasında Bektâşî Geleneği ve Başlıca Temsilcileri: Irak Örneği", *Sürt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2019, Sayı 2, ss. 261-277.
- Kilani, es-Seyyid Miad Şerefüddin, *Medarisu Bağdadi'l-Kadime 941-1336 H / 1534-1917 M*, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, 2015.
- Maden, Fahri, *Bektâşî Tekkelerinin Kapatılması 1826 ve Bektâşîliğin Yasaklı Yılları*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Damışman Doç. Dr. Tufan Gündüz), Ankara, 2010.
- Meşihat Defteri 1762 Nolu Defter*, Sene 1296 Receb Selc [20 Temmuz 1879]
- Mousa, Matti, *Extremist Shiites The Ghulat Sect*, New York: Syracuse University Pres, 1987.
- Müderrişi, Abdulkarim Muhammed, *Ulemauna Fi Hidmeti el-İlmi ve ed-Din*, Neşreden Muhammed Ali El-Karadaği, et-Tabatu el-Ula, 1983 M/ 1403 H.
- Noyan, Bedri, *Bütün Yönleriyle Bektâşîlik ve Alevîlik*, Cilt 1, Ankara, Ardıç Yayınları, 1998.
- Noyan, Bedri, *Bütün Yönleriyle Bektâşîlik ve Alevîlik*, Cilt 5, İstanbul: Ardıç Yayınları, 2002.
- Rauf, İmad Abdusselam, *Dirasetü Vesaiyye Fi Tarihi El-Kürdi El-Hadi ve Hazaratihim*, Erbil: Daru ez-Zeman, 2012.
- Ravi Seyyid Muhammed Said, *Hayru'z-Zad Fi Tarihi Mesacid ve Cevamii Bağdad*, Tahkik Doktor İmad Abdusselam Rauf, Bağdad: Merkezi el Buhusi ve ed-Diraseti el-İslamiyye, 2006.
- Samarrai, Yunus eş-Şeyh İbrahim, *Tarihu Ulemai Bağdad fi'l-Karni'l-Rabii Aşri'l-Hicri*, Bağdad: Matbaatu Vezareti'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-Diniyye, 1982.
- Sarrafi, Ahmed Hamid, *Eş-Şebek min Firaki'l-Gulati fi'l-Irak*, Bağdat: Matbaatü'l-Maarif, 1954.
- Saydam, Abdullah (2006). "Nâmık Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 32, ss. 379-380.
- Suhreverdi, Muhammed Salih, *Lubbü'l-Elbab, el-Cüzü'l-Evvel*, Bağdad, Matbaatü'l-Maarif, 1933/1351.
- Şehabeddin Akalın, (1953). "Mehmet Namık Paşa", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 7, ss. 127-145.
- Şeybi, Kamil Mustafa Şeybi, *Et-Tarikatü'l-Safeviye ve Revasibiha fi'l-Iraki'l-Muasır*, Bağdad. Mektebet'l-Nuhza, 1967.

- Şiva Ruhani Baba Merduh, *Tarihi Meşahiri Kürd Urefa, Ulema, Üdeba, Şuara*, İkinci Cild, Tahran: İntişarati Seruş, 1382.
- Taşğın Ahmet, “Kara Müftizade Hazım Agâh Efendi'nin Irak Bektaşî Tekkelerini Anlatan Mektubu Irak'ta Bir Bektaşî Babası Hacı Hüseyin Mazlum Baba”, *Doğan Kaya Armağanı*, Cilt 2, Sivas, Vilayet Matbaası, 2021, ss.1311-1327.
- Taşğın, Ahmet – Sultanmurat Abzhalov – Bakhytzhan Saparov, “Muhıbb-i Ehlibeytten Kozan Sancağı Mülhakatından Kars-ı Zülkadiriye [Kadirili] Müftizade Hazım Agâh Efendi”, *Sbard*, Yıl 2020, Sayı 34, ss. 15-34.
- Taşğın, Ahmet - Sultanmurat Abzhalov, “İki Yasak Arasında Kaybolan Irak Bektaşî Tekkeleri: Bağdat, Kazimiye, Kerbelâ ve Necef”, *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Ve Takipçileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Editör Ahmet Yılmaz Soyzer, İstanbul, Türk Ocağı İstanbul Şubesi, 2020, ss. 369-377.
- Taşğın, Ahmet (2012), *Irak'ta Mezhep Çatışmaları Arasında Aleviler ve Bektaşiler*, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Taşğın, Ahmet– Nurhan Aydın – Abdülkadir Yeler, “Hazım Agâh Efendi ve Osmanlı Devleti Hâkimiyeti Son Dönemi Irak'ında Bektaşî Tekkelerini Anlattığı Mektubu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Yıl 2020, Sayı 96, ss. 263-291.
- Taşğın, Ahmet, “Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi: Seyahati ve Rum Erenleriyle Karşılaşması”, *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (Neşehir, 17-18 Ağustos 2009)*, Yayına Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, ss. 1-9.
- Terzibaşı, Ata, “Kerkük Petrol Tarihi”, *Kardeşlik*, Seni 1, Sayı 3, Yıl 1961, s. 31.
- Vesâik-i Bektaşiyân*, Hazırlayanlar Ayşe Değerli – Eşref Temel – Bekir Şahin, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2015.
- Zeki Bey, *Mehmet Emin, Meşahiru'l-Kurdi ve Kurdistan*, Cild I-II, Bağdad: Matbaatu't-Tefeyyüzü'l-Ehliyye, 1945.

Ekler

Ek 1: Hazım Agah Efendi'nin Mektubunda Gürgür Baba Tekkesi

“Elyevm yeri yurdu belirsiz bir halde olup Bağdat'ın karşı yakasında Dicle Nehri kenarında gayet dilgüşa bir mevkide vaktiyle bulunmuş olan Şahin Baba Dergâhıyla Gürgür Baba Dergâhı öyle Atebât-ı Saadetten sahn-ı şerif derununda olmadıklarından 1241 vukuatında tahrip edilmişlerse de Gürgür Baba Dergâhı sonra Hüseyin Baba tarafından yeniden inşa olunduğu malumdur.

Hakikat, Hüseyin Baba sair dervişler gibi bade'z-ziyare dönmeyip Necefü'l-Eşref'i ziyaretlerinde o vakit Necef Dergâhı postnişini Merhum Sükûti Baba zamanında Dergâh-ı

mezkurede yedi sene kahvecilik hizmetinde bulunduktan sonra Bağdat'a gelerek 1241 Vak'ay-ı mâumesinde harap ve evkafı dahi zabt edilen Gürgür Baba Dergâhı Şerifini yeniden inşa ve imarda ve dergâhın idaresi içinde şehriye otuz beş kırk lira raddesinde bir demirbaş irat teminine muvaffak olmuş ve hakka göçene kadar dergâh-ı mezkûrun postnişinlik hizmet-i fahiresinde kalmıştır.

Mevkilerinden banilerinden bahs eylediğim mevcut dergâhların elyevm ahval-i esef istimalinden izahat vereceğim. Ve Hüseyin Baba'nın intikal-i dar-ı bekaya eylediklerinden sonra yine Gürgür Dergâhı'ndan başlayıp sairleri hakkındaki malumat ve müşehadatımı da ber-tafsil beyan edeceğim. Şöyle ki Hüseyin Baba'nın son postnişinliği zamanlarında valilikle Bağdat'a gelen Takyüddin Paşa, Bağdat'ta geldikten sonra Hüseyin Baba aleyhinde var kuvvetiyle uğraştıysa da Baba'yı yerinden kıpırdatamadı, ümidi kesildi Baba ile zahiren dostlaştı idi.

1302 tarihinde Hüseyin Baba'nın vuku bulan vefatının ikinci günü Takyüddin Paşa dergâhta bulunan dervişleri bir müfreze-i zaptiye ile sûeti cebriyede tekkeden çıkarttı. Baba'nın o nefis kitaplarını dervişlerin almalarına müsaade etmeyerek Süleymaniye'ye mülhak Karadağ Nahiyesinden güya Nakşibendiy-i Halidi tarikinden Abdurrahman namında bir Kürt mollaya dergâhı bağışladı. Abdurrahman Molla ise hemen ailesini Bağdat'a celp ederek o mücerret postnişinliğine mahsus olan dergâha haremiyle beraber yan geldi oturdu.

Hüseyin Baba'nın sa'yi şahsileriyle fukarayı Bektaş'a için vücuda getirmiş olduğu balada maruz hasılat-ı vakfiyeyi meşrutu lehinin hilafına ekl ü bel' edip karısıyla birlikte zevkine bakıyordu. Bu fakirin Bağdat ve havalisinden ayrıldığı 1314 senesine kadar Molla Abdurrahman Dergâhta idi. Ölmüş ise tabii oğluna verilmiş olmalıdır.⁴⁰

⁴⁰ Ahmed Rifku, *Bektaşî Sırrı*, Cilt 2, Dersaadet: Karabet Matbaası, 1328/1910, s. 150-160.